

*RÉSZLET HELYETT. Harminchárom
mondat HB kapcsán Kisfaludyról,
a költészetről, egyebekről*

KÖLTŐNEK LENNI, VAGY...

[i/1]

Egy költői kérdéssel akartam kezdeni ezt a vázlatos vizsgálódást, ez a kérdés indított el legelőször ezen az úton, amelyet Kisfaludy Sándor (költészete) felé tettem meg Hamvas Béla (gondolatai) segítségével: költőnek lenni, vagy csak verset írni?

[i/2]

Nem tudom, mire gondol pontosan Hamvas Béla ebben a korai esszéjében, nem értem mindig, de nagyon fontos szöveg az *Egy költő apológiája*, nekem legalábbis az volt, amikor először olvastam, kéziratban, nagyon fiatalon, és annyit mindenképpen értettem belőle, hogy (Hamvas) alapvetően máshonnan nyúl a költészethez, mint az nálunk megszokott volt, vagyis verselemzés helyett költői látásmódról beszél, sőt magasabb léttartalomról, ezzel alapvetően megváltoztatta szemléletmódomat, noha nem igazán tudtam róla, nem vettem észre, nem verset akartam már írni, hanem egy adott témát jártam körbe általában, jobb híján verses formában, könyvműben gondolkozva a kezdetektől fogva – ahogy ezt Tandori Dezsőtől vagy Tolnai Ottótól tanultam, később Borbély Szilárdnál is tapasztaltam –, így a költészet megvalósulását nem egy-egy vers létrehozásában látom, hanem csupán a szemléletmód megnyilvánulásának gondolom, ahogy egy emberi lény a világot, a valóságot érzékeli, hogy mire figyel, mire érzékeny, mit vesz észre, és ezt hogyan rendez el magában (mert a költő akkor is költő, amikor nem ír).

[i/3]

Hamvas esszéje Kisfaludy Sándorról szól, akiről nem sok mindent tudtam, bár olvastam tőle ezt-azt kíváncsiságból, de nem éreztem úgy, hogy többet kellene, Hamvas Béla pedig meggyőzött, hogy megérzéseim jók voltak – „Kisfaludy Sándor költeményei halála után száz évvel, vagyis olyan 123 korban, amelyben a költészetének igazi hatása megkezdődött volna, olvasni alig lehet, élvezni pedig teljesen lehetetlen.” –, ha csak ennyit idéznék, és Hamvas csak ennyit akart volna mondani róla, nem lett volna értelme egy komolyabb írást szentelnie ennek a költészetnek, de sejthető, hogy valami nagyon fontosat szimbolizál Hamvas számára Kisfaludy Sándor – „Azt azonban tudomásul kell venni, hogy olyan léttartalmak megjelenése volt, amelyeknek értéke *a küszöb alatt is sokszorta magasabb, mint százada realizált költészetének túlnyomó része.*” –, a küszöb utáni részt Hamvas maga kurziválta, de miről is van szó: egy számára szimpatikus költői magatartást látott megvalósulni Kisfaludyban, nem esztétikai minőségében, hanem metafizikailag, ami (Hamvasnál) nagyon leegyszerűsítve annyit jelent, hogy élet és mű egységének megvalósulását látja benne, a lehetőségét legalábbis.

[i/4]

Az 1946-ban keletkezett tanulmány felvonultatta már a teljes hamvasi fegyvertárat, ami kissé nehézkessé és csapongóvá is teszi, látszólag, de azt is tudjuk, hogy a negyvenes években intenzíven foglalkoztatta a költészet mibenléte (ld. *Költészet 1946*), és ennek a Kisfaludy költői helyét boncolgató írásnak olyan konkrét előzményei is voltak, mint a *Poeta Sacer* (1942) című esszé, ami *A láthatatlan történet* című könyvében is megjelent, vagy éppen a legendás *Medúza*-kritika (1944) Weöres Sándor könyvéről, és már ezekben az írásokban is a költészet lényegét keresi, a költő feladatát kutatja, megpróbálja kategorizálni a költői és néplélek-típusokat, így Kisfaludyt az idilli néptípushoz sorolja, szerinte a magyar léleknek ez az aspektus felel meg leginkább, a másik néplélek-típus pedig a heroikus, de Kisfaludy költészete azért lehet szerinte magasabb lét-tartalmak kifejezője, mert idillizál, és a költészet Hamvas számára mindig is az idillikusság megtestesítője volt.

[i/5]

„A művészet templomszolgálat, vagy templomrablás” – fontos mondat ez az akkori Hamvas Béla költészettel kapcsolatos elképzeléseiben, ugyanis ez a novalis kinyilatkoztatás áll barátja és szellemi társa – akivel akkoriban hetente összeültek diskurálni: Csütörtöki beszélgetések, Tábor Bélával kiegészülve –, Szabó Lajos *Művészet és vallás* című írásának gondolati középpontjában – Sz.L.

szinte alig valamit írt le, a dialogicitásban hitt, modern Szókratészként, a háború után elmenekült, és Nyugaton villámgyorsan készített kalligráfiáival híresült el, többek között épp Martin Heideggernek köszönhetően –, ez az egyszerű és nagyon mély gondolat a művészet feladatáról segít megérteni azt is, amit eddig nem tudtam kihámozni a gyönyörű hamvasi mondatokból, de a *Poeta sacer* című tanulmány (a *Láthatatlan történetből*, 1944-ben) már nagyjából ugyanezt a verziót kínálja a szent kör fogalmát átveve a George-körtől, példaként pedig Goethét, Schillert és Hölderlint hozza fel, ami innen, a mából nézve evidencia (ami akkor talán még egyáltalán nem volt az), hogy az igazi költő a háromból: Hölderlin, vagyis az igazi templomszolga, és ugyanígy magyarázható Kisfaludy Sándorral szembeni elfogultsága, mert ebben az értelemben ő is az.

[i/6]

Az örök kérdés mindig ugyanaz Hamvas számára a költészettel kapcsolatban: az adott emberben, művészen van-e annyi üres hely, amennyire az igazi költészetnek-művészetnek szüksége van, amennyit a költészet be akar és be tud tölteni, meg- vagy átadja-e magát alázatosan az adott szerző, hogy a költészet teljesen betöltse, és bár ez nagyon ritkán adatik meg, valahány százalék a gyakori csupán, ennek megfelelően tarthatunk valakit csupán jó vagy zseniális költőnek, hiszen, ahogy Hamvas mondja: „a verset nem írjuk, hanem éljük”.

[i/7]

Muszáj most egy kis kitérőt tenni az ismét megkerülhetetlen Weöres Sándor felé, az ő nézőpontjából pislantani rá mostani felvetésünkre, pontosabban a költő *Forradalom a művészetben* című, Hamvas és Kemény Katalin közös, művészettörténeti könyvecskéje kapcsán (erős kritika formájában) megfogalmazott saját ars poeticáját idézni – (W.S. magánleveléből Hamvasnak): „Csak egyet hiányolok benne: bármelyik művészetet tisztán spirituális szempontból nézed, nem pedig 'mesterségbeli' szempontból. A képekben azt vizsgálod, hogy általuk milyenfajta lelki elementumot sugároznak; s alig beszélsz önmagukban véve színekről és formákról és vonalokról. Pedig úgy sejtem, hogy az a lelki elem, mely szín, forma, vonal által megnyilvánul: másodlagos ahhoz képest, amit az a szín, forma, vonal önmagában-véve jelent. A kép igazi valósága nem az, ami 'benne rejlik', hanem az, ami 'ő maga.'” –, de a kritika bármennyire jogosnak és okosnak tűnik is, gondoljunk csak bele, Hamvas a költészet kapcsán éppen ezt javasolja, hogy éljük azt primér módon, hagyjuk hatni, működni magunkban.

[ii/8]

A költőnek nem szabad elmondani a titkot, amit tud, mégse tehet mást, csak (arról) beszél, ha jó költő, (erről) hallgat, legjobb verseiben.

125

[ii/9]

Jobb, ha tudjuk, az olvasó is írja a könyvet, azzal, hogy olvassa, különben csak üres lapok lennének egymás után.

[ii/10]

Élő mondatokat írni, nagyon nehéz, úgymond „használható mondatokat” (Illyés Gyula Kisfaludyról) a szerelemről leírni a legnehezebb.

[ii/11]

Kisfaludy főműve a (boldogtalan és boldog) szerelemről korabeli bestseller lett, főként a nők között, amit zseniális húzással név nélkül jelentetett meg, Himfyként, ahogy név nélkül (és németül) jelent meg Kazinczy szigorú bírálata is e kötetéről.

[ii/12]

Emberi gyengeségünk az oka, hogy nem figyelünk eléggé az óvó szóra, mindenben támadást sejtünk, énünk, egónk ellen, éppen miként a sérülékeny, sértett Kisfaludy is elkövette ezt a hibát, talán, mert a siker túl korán jött, miként ezt Hamvas hangsúlyozta Rilke és Weöres kapcsán is.

[ii/13]

Milyen vicces az élettől, a sorstól, hogy Kisfaludy minden hiúsága ellenére (ha a siker nem is, de) a dicsőség is megadatott számára, egy alkalmi verse Beethoven által válhatott a legismertebb klasszikus dallammá a világon, névtelenül persze, de Európa himnuszává, örömdávé.

LÁBJEGYZETEK EGY SZÓTÁRHOZ

[iii/14]

A világ legszebb könyve a *BARÁTSÁG*ról a Winnetou, Karl May indiános regényei, amiket Hamvas szívesen lefordított volna újra, amikor épp nem publikálhatott, nem dolgozhatott, de nem vették komolyan.

[iii/15]

BOLOND lett a bölcsből, éneklia a HBB (Hobo Blues Band) énekese (Hobo), de HB is ugyanezt mondja, és hogy csak a bolond rendezkedik be az örök életre, mert ő tényleg komolyan veszi.

[iii/16]

A *BOMBÁZÁS*ban minden elpusztult, ami után új, másik életet kellett kezdeni, a földi dolgokhoz való ragaszkodás nélkül, csak azzal foglalkozni, ami a halál után is hasznos lehet.

126

[iii/17]

*BÜN*te(t)lenül nem lehet keveset akarni (szintén Szabó Lajos nyomán), vagyis Istennek nincs szüksége a bűneinkre (műveinkre), csupán a szeretetünkre (Liseix-i Szent Teréz nyomán).

[iii/18]

A *DERŰ* folytonossága, a felderítés mindegyik értelmében.

[iii/19]

Siker helyett a *DICSŐSÉ*get ajánlotta, mint a misztikusok és a szentek, és hálát adott Neki ezért is.

[iii/20]

A *FÁK* a legősbibb lények, a Nap gyermekei, bölcsék és tudják tárolni az energiát, és valahogy ezt is meg kell tanulnunk tőlük, (vagy amit Hamvas tudott róluk:) a mozdulatlan nyugalmat.

[iii/21]

*HALÁL*a 1968. november 7-én (!), élete utolsó vicces húzása, ezzel még egyszer, utoljára figyelmeztetve minket a humor fontosságára.

[iii/22]

A *HIBA* a sötét pont, amit mindenki kívül keres eleinte, de Hamvas hamar rájött, hogy belül van, bennünk, és a válság velünk kezdődik el, mindig, újra.

[iii/23]

A *HUMOR* az utolsó maszk HB szerint a *Karnevál*ban, amit talán nem kéne levenni egyelőre, ezen is érdemes azért elgondolkozni.

[iii/24]

INOTÁN volt raktáros (majd Tiszapalkonyán, Bokodon is), pózolt micisapkában, munkásruhában, pontosan tudva, ez a kép ég majd belénk jóval később, róla.

[iii/25]

Túl jól tud *ÍRNI*, ld. az *IRRITÁCIÓ* és az *IRIGYSÉG* szócikküket.

[iii/26]

A *KARNEVÁL* azt jelenti, mint maszkot hordani, cserélgetni, összecserélni, nem jól, jót tenni fel, venni le, és nem jókor.

[iii/27]

*KERT*ben lenni és egyedül dolgozni a legmagasabb szintű meditáció, akár földműves igazolvánnyal is igazoltan, gazolni tehát a szövegben, metszeni a gyümölcsfákat, zöldséget pucolni a konyhában, árnyas teraszon hűvös bort kortyolgatni.

[iii/28]

Huszonévesen *KRIMI*vel is megpróbálkozott, folytatásokban, egy titkosrendőr feljegyzéseinek álcázva, de jól tudjuk, hogy egy nyomozó mindig nyomolvasó marad.

[iii/29]

Jól gondold meg, mielőtt leveszed a *MASZK*od, alatta egy másik is lapulhat vagy ott maradhatsz mezítelenül, mert egyáltalán nem biztos, hogy kapkodni kell, lefelé (Isten elől úgysem rejtheted el arcodat).

[iii/30]

Az egyik *NŐ* túl kevés volt, a másik talán túl sok, mert az egyik az érzékiséggel csábította, a másik az intellektusával, de a harmadikkal sajnos az életben nem találkozhatott soha, csak írás közben.

[iii/31]

Vannak, akik szerint naivitásból, vannak, akik szerint családi kényszerből lépett be a *PÁRT*ba (1945–47), hogy ne veszítse el állását, amit így is elvesztett, és noha nem járt pártgyűlésekre, így is kirúgták, mégis megnyugtató tudni, hogy ő is tévedett (ha!), és hogy még ezt is megengedhette magának.

[iii/32]

A *SORS* szócikke szerint mindegy, hogy raktáros vagy napszámos vagy látszólag, a feladatodat el kell végezned, akár az árokparton ülve munkásruhában, micisapkában, cigarettázva.

[iii/33]

Az első *SZÁZ KÖNYV* csak az alap, amit összegyűjtött nekünk, amiből a többi felé szerteágaznak az utak, de végül ugyanoda vezet mindegyik.

(Elhangzott Zsennyén, 2018 februárjában)